

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44

Haziran 2016 June 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GÜZEL SANATLAR LİSESİ VİYOLA DERS KİTABINDA YER ALAN TÜRK MÜZİĞİ KONULARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
THE INSTRUCTOR'S REMARKS ON THE TURKISH MUSIC THEMES IN THE VIOLA TEXTBOOK OF FINE ARTS HIGH SCHOOL

Damla BULUT*
Rüstem KILINÇ**

Öz

Araştırmanın amacı, Güzel Sanatlar Lisesi (GSL) viyola öğretmenlerinin 9. sınıf viyola ders kitabında yer alan Türk müziği konularına yönelik görüşlerinin tespit edilmesidir. Araştırma betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır. İlgili veriler uzman görüşleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Türkiye genelinde 55 ilde müzik eğitimi veren GSL'n de kadrolu görev yapan 22 viyola öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırma bulguları doğrultusunda GSL viyola öğretmenlerinin, 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik; bilgileri yetersiz buldukları, makamsal etüt ve eserleri işlevsel bulmadıkları, ölçme değerlendirme çalışmalarını yetersiz buldukları, makamların seyirlerini yetersiz buldukları, makamların öğretimindeki geleneksel yaklaşımı uygun bulmadıkları, makamsal etüt ve eserleri sayısal açıdan yeterli bulmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:Güzel Sanatlar Lisesi, Viyola, Ders Kitabı, Türk Müziği.

Abstract

The aim of the study is to determine the Instructor's remarks on the Turkish Music themes in the 9th grade viola textbook of Fine Arts Highschool (FAH). The study is a descriptive field survey. The relevant data have been collected via semi structured interview form which was improved in line with the experts' opinions. 22 viola instructors compose the sample group of the study who are staffed and perform duty in the FAH that provide training for music education in 55 provinces throughout Turkey.

It has been concluded that with regards to the study findings the FAH Instructors think with respect to the topics of Turkish Music in the 9th grade viola textbook; the content is inadequate, the modaletudes and pieces are not functional, the assesment and evaluation studies are not sufficient, the courses of the modes are inadequate, the traditional attitude in instruction of modes are disapproved, modaletudes and pieces are few in number.

Keywords: Fine Arts High School, Viola, Textbook, Turkish Music.

1. GİRİŞ

Bireyler yaşadıkları toplumda bir yandan, yaşamlarına yön verme ve daha kaliteli bir yaşam sürmek için temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya çabalarırken, diğer yandan da hissettiklerini, kendilerine özgü oyunlar ve ezgiler ile anlatarak kendilerine ait halk kültürlerini oluşturmuş, toplum olma yolunda ilerlemişlerdir. Böylelikle toplumun kültürel değerlerinin oluşumunda yaşanmışlıkları kadar kendilerini ifade biçimleri de önem kazanmıştır. Kültürel değerler zaman geçtikçe toplumları millet yapmış, bu sayede kültür, millet olma unsurunun temel ögesi haline gelerek, toplumların gelişmesindeki vazgeçilmez yerini almıştır. Dolayısıyla müzik, hislerin ifadesini sağlayan toplum hayatındaki etkin rolü ile hem tüm bireylerin yaşamında var olan önemli bir unsur hem de kültürü oluşturan en temel öğedir.

Çağdaş yaşam için özgür iradeye sahip, düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilen, yenilikçi bireylerin yetiştirilmesi ve bireyin kendisini ifadesinde, kişiliğini ve yeteneklerini derinlemesine geliştirmesinde, iyiye ve güzele yönelmesinde müziğin etkisi yadsınamaz (Uçal, 2003:1).Çünkü müzik, sözcüklerin anlatabildiği, zekânın karayabildiği şeylerin çok ötesine gidebilen, sözle anlatılamayanı anlatım sanatıdır (Munch, 1990:18).

Toplumlar bu kadar önemli kültür unsurunu yaşatmanın, nesilden nesile taşıyabilmenin en etkin ve çağdaş yolunu, eğitimin bir süreç içinde planlanmasında, yöntem ve tekniklerinin doğru tespit edilmesinde ve kültür öğelerinin değiştirilmeden, korunarak öğrencilere aktarılmasında bulmuştur. Dolayısıyla milletler kendilerine özgü kültür özelliklerini taşıyan müzikal anlatımları ile kendi müzik kültürlerini oluşturmuşlardır. Bu bağlamda müzik kültürü kısaca bir "toplumun geçmişten gelen müzikal birikimlerinin miras yoluyla sonraki kuşaklara aktarımı" şeklinde tanımlanabilir (Bulut ve Altay, 2012:238).

* Doç. Dr.,Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi GSEB Müzik Eğitimi ABD, dbulut@nigde.edu.tr

**Niğde Güzel Sanatlar Lisesi, rustemkilinc@gmail.com

Platon'a göre, müzik kültürüne sahip insan yetiştirmenin yolu müzik eğitiminden geçer (Kaplan,2005:19). Müzik eğitiminin amacı, bireylerin ve toplumların bu eğitim süreci içinde yaratma duyguları ile müzik kültürlerini geliştirmek ve onlara müziksel beğeniler kazandırmaktır (Sevinç ve Öner, 2009:3-4).Mason'a göre müzik eğitiminin amacı ise, profesyonel müzisyenler yetiştirmek değil müzikten anlayan bireyler yetiştirmektir. Hatta çocuklara okuma-yazma öğretildiği gibi müziğin de öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir (Göğüş, 2008:370-371).Müzik eğitiminin önemi ve gerekliliği konusunda Aristo düşüncelerini "Duygulara sadakat konusunda hiçbir şey ritim ve şarkı kadar kuvvetli değildir. Mademki bu; o kadar gerçek güçtür, müzik mutlaka çocukların eğitiminde kullanılmalıdır" şeklinde belirtmiştir (Baltacı, 2009:16).

Bilinçli yapılan müzik eğitimi ile çocuk grup içinde, gruptan kopmadan kendine güvenmeyi öğrenir (Dinçer, 2000:9). Dolayısıyla müzik eğitimi her eğitim seviyesinde bulunması gereken önemli bir eğitimidir.Müzik eğitiminin etkili olması ve bireye istenilen müziksel davranışın kazandırılması için farklı müziksel boyutlar bulunmaktadır. Bu boyutlar, müziksel işitme-okuma-yazama eğitimi, ses eğitimi, müzik beğenisi eğitimi, müziksel yaratıcılık eğitimi ve çalgı eğitimi olarak sıralanabilir.

Günay ve Uçan'a göre öğrenci çalgısı yoluyla, yeteneğini geliştirecek, müzikle ilgili bilgilerini zenginleştirecek, müzik beğenisini yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışacak, çalgı öğretimi için gerekli ilke, yöntem ve teknikleri öğrenerek uygulayacaktır (Büyükkayıkçı, 2008: 3).Bu nedenle çalgı eğitimi müzik eğitiminin en önemli boyutlarından biridir.Çalgı eğitimi bireye çalgı aracılığıyla istenilen müziksel davranışı kazandırma, bireyin var olan müziksel davranışını geliştirme ve değiştirme, müziği çalgı aracılığıyla anlama, açıklama ve yorumlama olarak tanımlanabilir (Bulut, 2011:91). Çalgı eğitiminin yapılmadığı durumlarda müzik eğitimi ya eksik, ya yetersiz ya da yeterince sağlam ve tutarlı olamaz (Tanrıverdi, 1997:7).

Özmenteş'e göre (2005:97) başarılı bir çalgı eğitiminin gerçekleşebilmesi ve öğrencilerin çalgılarını doğru biçimde çalabilmeleri için eğitimcilerin onlara çalış tekniklerini öğretmesi, öğrencinin bireysel olarak çalgı çalışma sürecinde nelere dikkat etmesi gerektiğinin önemle üzerinde durması gerekmektedir. Schleuter'e göre (1997:26) bir çalgıyı öğrenme süreci içerisinde, çalgıyı çalma becerisini gösterebilmek için bir takım beceriler sistematik olarak kazandırılmalıdır. Dolayısıyla çalgı eğitiminde öğrencinin seviyesine göre parçalar belirlenmeli, bu süreç kolaydan zora doğru kendi içinde belli aşamaları içerecek şekilde düzenlenmeli ve kullanılan kaynak kitaplar, etütler ve şarkılar hedefe yönelik olmalıdır(Coşkuner, 2012:9-10).

Çalgı eğitimi sürecinde öğretmen ile öğrenci arasında bilgi akışını sistematik olarak sağlayacak en önemli kaynak ders kitabıdır. Ders kitabı, eğitim programlarının amaçlarına hizmet eden, öğretim programlarının içeriği ile örtüşen, öğretmenler için öğretim sürecinde sınıf içindeki aktivitelere yön veren, öğrenciler için sözel öğretimden kaynaklanan boşlukları gidermeyi amaçlayan öğretme-öğrenme ortamının vazgeçilmez yazılı ve basılı aracıdır (Delice, Aydın ve Kardeş, 2009:76). Bu araçlar öğretme öğrenme sürecinde öğrencilerin neleri öğreneceği, öğretmenlerin neler öğreteceği ve bu sürecin yürütülmesinde nasıl bir yöntem uygulanacağını yol göstericisi olan en etkili kaynaklardır (Atmaca, 2006:318).

Çalgı dersi öğretim programı doğrultusunda hazırlanmış, bilgileri sistematik olarak sunan, öğrencinin daha önceden öğrendiği bir bilgiyi istediği zaman tekrar etmesine ve öğrencinin kendi kendine bağımsız olarak çalışabilmesine fırsat veren nitelikli çalgı ders kitaplarıyla yürütülmesine bağlıdır. Dolayısıyla ders kitabı verilen çalgı eğitiminin niteliğini, bu eğitimin içeriğini ve işleyişini etkileyen en önemli kaynaktır.Bu nedenle seviye ve düzey farkı gözetmeksizin tüm çalgı öğretimi aşamalarında kullanılacak ders kitabı büyük önem taşımaktadır. Söz konusu kitapların incelenerek içeriklerinin değerlendirilmesi ise eğitimde yeni yaklaşımlarının uygulanabilmesi, ders kitabındaki içeriğin çağın gereklerine uygun teknolojik ve toplumsal gelişmeleri içermesi, kazanımların ölçülmesinde yeni yöntemlerin uygulanabilmesi, çalgı öğretiminin niteliğini ve öğrenci başarısını arttırmak, açısından gereklidir. Bu önem ve gereklilik doğrultusunda, araştırmada GSL viyola öğretmenlerinin 9. sınıf viyola ders kitabında yer alan Türk müziği konularına yönelik görüşleri incelenmiştir.

Müzik eğitiminin ortaöğretim seviyesinde verilmesini sağlayan Güzel Sanatlar Lisesi(GSL) 14. 06. 1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 29 ve 33 üncü maddeleri ile 30.4.1992 tarihli ve 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun 2. maddesine dayanılarak açılmıştır. Eğitim öğretime ilk açılan okul Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, 1990- 1991 eğitim-öğretim yılında öğretime başlamıştır (ankaragsl.meb.k12.tr).

Bu okulların amacı; öğrencilerin güzel sanatlar alanında eğitim-öğretim görmelerini, bu eğitim sonucunda yükseköğretim programlarına hazırlanmalarını, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerini, ulusal ve uluslararası sanat eserlerini tanımlarını ve yorumlamalarını sağlamaktır (rega.basbakanlik.gov.tr). Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri dört yıllık öğrenim süresinde, 9. sınıfta haftada 1 saat, diğer sınıf seviyelerinde ise haftada 1 saat Piyano temel olmak üzere, diğer çalgılardan birinde de (Keman, Viyola, Viyolonsel, Gitar, Yanflüt, Bağlama, Ud vb.) haftada 2 saat eğitim almaktadırlar.

GSL Türk ve Batı Müziği Çalgıları Viyola Ders Kitabı; Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2010 gün ve 43 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 19.03.2012 gün ve 3398 sayılı yazısı ile ikinci defa basımı yapılarak e-kitap olarak eba.gov.tr adresinde yayınlanmıştır.

1. 1. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi; "Güzel Sanatlar Lisesi (GSL) Viyola Ders Kitabında Yer Alan Türk Müziği Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri Nasıldır?" olarak belirlenmiştir.

1. 2. Alt Problemler

Problem cümlesinin çözümüne yardımcı olacak alt problemler aşağıda belirtilmiştir.

GSL viyola öğretmenlerinin 9. sınıf viyola öğretim programda yer alan Türk müziği konularına yönelik görüşleri;

- a. Bilgilerin yeterliliği açısından nasıldır?
- b. Ders kitabında yer verilen makamsal etüt ve eserlerin işlevselliği açısından nasıldır?
- c. Ölçme değerlendirme çalışmalarının yeterliliği açısından nasıldır?
- d. Ders kitabında yer verilen makamların seyirleri açısından nasıldır?
- e. Ders kitabında yer verilen makamların öğretiminde geleneksel yaklaşımlar açısından nasıldır?
- f. Ders kitabında yer alan makamsal etütlerin sayısal yeterliliği açısından nasıldır?
- g. Ders kitabında yer alan makamsal eserlerin sayısal yeterliliği açısından nasıldır?

1. 3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, GSL viyola öğretmenlerinin 9. sınıf viyola ders kitabında yer alan Türk müziği konularına yönelik görüşlerinin tespit edilmesidir. Araştırmanın bir diğer amacı da öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda GSL 9. sınıf viyola ders kitabına ilişkin yaşanan sorunların tespiti ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirilmesidir. Araştırma, GSL viyola öğretiminde; 9. sınıf viyola ders kitabında bulunan Türk müziği konularına yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi, GSL 9. sınıf viyola ders kitabına ilişkin yaşanan sorunların tespit etmesi ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmesi bakımından önemlidir. Araştırma ayrıca, konu üzerine yapılan ilk araştırma olması bakımından da önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanması konularına yer verilmiştir.

2. 1. Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelinde, betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır. Araştırmada GSL viyola öğretmenlerinin 9. Sınıf viyola ders kitabında bulunan Türk müziği konularına yönelik görüşleri incelenmiştir.

2. 2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Türkiye'deki GSL Müzik Bölümünde görev yapan kadrolu viyola öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Türkiye genelinde 55 ilde müzik eğitimi veren GSL de kadrolu görev yapan 22 viyola öğretmeni oluşturmaktadır.

2. 3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler uzman görüşleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır.

Görüşme formu aşağıda belirtilen bölümlerden oluşmaktadır.

1. Bölümünde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerine yönelik kişisel bilgiler,
2. Bölümünde Türk müziği eğitime yönelik durum tespit soruları,
3. Bölümde viyola öğretmenlerinin konuya yönelik kişisel görüş ve önerileri.

Görüşme formu hazırlanırken kapsam geçerliliğine yönelik uzman görüşü alınmış, iki Profesör, iki Doçent, iki yardımcı doçent ve bir araştırma görevlisinin incelediği uzman değerlendirme formundan sonra görüşme formuna son hali verilmiştir.

2. 4. Verilerin Analizi

Uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan form ile yapılan görüşmeler, her bir katılımcıya formunda yer alan soruların sorulması ve alınan cevapların ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her katılımcı ile birer kez yapılan görüşmeler ortalama 30 (otuz) dakika sürmüştür. Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen ses kayıtları yazılı ortama aktarılmıştır.

Elde edilen nicel verilerin çözümlenmesinde f (frekans) ve % (yüzde) hesapları, nitel verilerin çözümlenmesinde ise içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde veriler kodlanır, temalar bulunur, veriler kodlara ve temalara göre düzenlenir ve tanımlanır. Son olarak da elde edilen bulgular yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:227-240). Bu çalışmada da araştırmacılar tarafından yazıya aktarılan veriler ayrı ayrı incelenerek anlamlı bölümlere ayrılmış ve bölümlere tanımlayıcı isimler yani kodlar bulunmuştur. Böylelikle

anlam bakımından ilişkili olan veriler aynı kod (kavram) altında toplanmıştır. Kodlanan veriler bir araya getirilerek kategorize edilmiş ve temalar saptanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, ulaşılan araştırma bulguları tablolar şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 3. 1.Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin Kişisel Bilgileri

Kişisel Bilgiler		f	%
Mezun Olduğu Üniversite	Gazi	4	18.16
	İnönü	4	18.16
	Yüzüncü Yıl	3	13.62
	Abant İzzet Baysal	2	9.08
	Dokuz Eylül	2	9.08
	Uludağ	2	9.08
	Atatürk	1	4.54
	Marmara	1	4.54
	Niğde	1	4.54
	Pamukkale	1	4.54
	Selçuk	1	4.54
Toplam		22	100
Mezun Olduğu Fakülte	Eğitim Fakültesi	22	100
	Devlet Konservatuvarı	-	-
	Eğitim Enstitüsü	-	-
Toplam		22	100
Mezun Oldukları Yüksek Öğrenim Programları	Lisans	18	81.72
	Yüksek Lisans	4	18.16
	Doktora	-	-
Toplam		22	100
Ana Çalgılarının Viyola Olma Durumu	Evet	22	100
	Hayır	-	-
Toplam		22	100
Görev Yaptıkları Bölgeler	Marmara	5	22.7
	Doğu Anadolu	4	18.16
	Ege	4	18.16
	Akdeniz	3	13.62
	Karadeniz	3	13.62
	Güneydoğu Anadolu	2	9.08
	İç Anadolu	1	4.54
Toplam		22	100
Görev Yaptıkları Okullarda Kadrolu Olma Durumu	Evet	22	100
	Hayır	-	-
Toplam		22	100
Hizmet Süreleri	0-5 yıl	-	-
	6-10 yıl	4	18.16
	11-15 yıl	12	54.48
	16-20 yıl	4	18.16
	21 ve üstü	2	9.08
Toplam		22	100
Cinsiyet Dağılımı	Bay	19	86.26
	Bayan	3	13.62
Toplam		22	100

Tablo 3. 1'e göre, örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin çoğunluğunu (%18,16) Gazi ve İnönü Üniversitesi mezunlarının oluşturduğu, tamamının (%100) lisans eğitimindeki mezuniyet programının Eğitim Fakültesi olduğu, çoğunluğunun (%81.72) lisans mezunu olduğu, tamamının (%100) lisans eğitimlerinde ana çalgılarının viyola olduğu, çoğunluğunun (%18.16) Doğu Anadolu ve Ege bölgelerindeki GSL'de eğitim verdikleri, tamamının (%100) görevli oldukları okulda kadrolu görev yaptıkları, çoğunun (%54,48) 11-15 yıl hizmet süresinin bulunduğu, erkek viyola öğretmenlerinin çoğunluğu (%86,26) oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 3. 2. Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabına İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Türk müziği konularına yönelik bilgiler yeterli değildir.	Ö (1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 19, 20)	14	63.56
Ders kitabında yer verilen makamsal etüt ve eserlerin işlevselliği yeterli değildir.	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	18	81.72
Ölçme değerlendirme çalışmaları yeterli değildir.	Ö (1, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 19, 20)	11	49.94
Ders kitabında yer verilen makamların seyirleri yeterli değildir.	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	19	86.26

Ders kitabında yer verilen makamların öğretimindeki geleneksel yaklaşımı uygun bulmadım.	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 20)	17	77.18
Ders kitabında yer alan makamsal etütlerin sayısı yeterli değildir.	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	19	86.26
Ders kitabında yer alan makamsal eserlerin sayısı yeterli değildir.	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20)	19	86.26

Tablo 3. 2. incelendiğinde, örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin; %63.56'sının Türk müziği konularına yönelik bilgileri yetersiz buldukları, %81.72'sinin ders kitabında yer verilen makamsal etüt ve eserlerin işlevselliğini yetersiz buldukları, %49.94'ünün ölçme değerlendirme çalışmalarını yetersiz buldukları, %86.26'sının ders kitabında yer verilen makamların seyirlerini yetersiz buldukları, %77.18'inin ders kitabında yer verilen makamların öğretiminde geleneksel yaklaşımı uygun bulmadıkları, %86.26'sının ders kitabında yer alan makamsal etütlerin sayısını yetersiz buldukları ve %86.26'sının ders kitabında yer alan makamsal eserlerin sayısını yetersiz buldukları görülmektedir. Bu durum örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin 9. sınıf viyola ders kitabını belirtilen boyutlarda yetersiz bulduklarını ve söz konusu boyutlarda eksiklikler olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 3.3. Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Bilgilerin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (4, 6, 12, 13, 17, 18, 21, 22)	8	36.32
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 19, 20)	14	63.56

Tablo 3. 3. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %36.32'sinin 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik bilgileri yeterli bulduğu, %63.56'sının ise bu bilgileri yetersiz buldukları görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö8: "Tampere sistemi kullanılarak müfredata göre güzel açıklanmış, fakat Türk müziği makamları tamamen yanlış anlatılmıştır"

Ö10: "Teorik bilgi olarak ders kitabı açısından düşünürsek direk etüde geçmiş damdan düşer gibi. Teorik bilgiye yeteri kadar önem verilmemiş. Direk etüt ve eserlere geçmiş"

Ö19: "Türk müziğini bu kadar basit bir şekilde, üstünkörü vermeyi kabul etmiyorum. Seviyelerine göre olabilir ama daha farklı eserler, yöntemler, yollarla olabilirdi bu"

Tablo 3. 3.'te örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin çoğunluğunun 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik konunun açıklanmasında yer verilen bilgilerin yetersiz olduğunu belirtmeleri, Türk müziği konularının öğrenilmesinde makam dizileri, değiştirici işaret, karar yeden güçlü dereceleri gibi teorik bilgilerin öğrenilmesinde sorunlar yaşanacağını düşündürmektedir.

Tablo 3. 4. Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Makamsal Etüt ve Eserlerin İşlevselliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (6, 18, 21, 22)	4	18.16
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	18	81.72

Tablo 3. 4. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %18.16'sının 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal etüt ve eserlerin işlevselliğini yeterli buldukları, %81.72'sinin ise bu etüt ve eserlerin işlevselliğinin yetersiz buldukları görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö10: "Çok işlevselliğini yerine getirdiğini düşünmüyorum. 9. Sınıf programında çok büyük uçurumlar var. Hem program hem de ders kitabı açısından. Fazla faydalanamıyoruz şu anda"

Ö13: "Etütler çok fazla yok. Eserler var. Ben sonuç olarak bakarım. Etüt ya da diğer yaptığımız bütün çalışmaları eserleri iyi çalabilmek için yaparız. O yüzden eserlerin işlevselliğine pek takılmam. Öğrenciye bu etüt bu teknik çalışmalar ne kazandırır ona bakarım. Bu bir yol süreçtir bu da daha önemlidir. Çok makamsal etüt yok. Kitap genel anlamda ne veriyor ona bakmak lazım"

Ö14: "Bizim yapmak istediğimiz çocuğun eğitimini tamamen Türk müziğine çevirmek mi yoksa bakın bunlar da var, renk. Eğer bu anlamda bakarsak yeterli. Çünkü bunun üzerine bir şey koyamıyorsunuz ki, hem kaynak hem de sizin yetersizliğiniz yüzünden"

Tablo 3. 4.'te örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal etüt ve eserlerin işlevselliğini yetersiz bulması, konuya yönelik etüt ve eserlerin ulaşılmak istenen kazanıma yönelik olmadığını ve mevcut etüt eserler ile konunun pekiştirilemeyeceğini düşündürmektedir.

Tablo 3. 5. Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Ölçme Değerlendirme Çalışmalarının Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (2, 3, 4, 6, 10, 11, 13, 17, 18, 21, 22)	11	49.94
Yetersiz	Ö (1, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 19, 20)	11	49.94

Tablo 3. 5. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %49.94'ünün 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik ölçme değerlendirme çalışmalarını yeterli buldukları, %49.94'ünün ise bu ölçme değerlendirme çalışmalarını yetersiz buldukları görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö3: "Çok beğendim. Her konu sonrasında kitabın öğrencinin performansını değerlendirmeye ilgili kısmını çok iyi düşünmüşler. Kitabın az sayıdaki beğenilecek özelliklerinden biri"

Ö7: "Olmayan uygulamanın değerlendirilemeyeceğini düşünüyorum"

Ö10: "Kitabın sonunda güzel testler verilmiş. Daha da genişletilme olabilir. Ama güzel yani uygundur"

Tablo 3. 5.'te örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin yarısının,9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik ölçme değerlendirme çalışmalarının yetersizliğine ilişkin görüş belirtmeleri, ölçme ve değerlendirme çalışmalarının öğrencilerin istenilen kazanıma ulaşma durumlarını belirlemede, eksik veya yanlış öğrenilen yönlerin tespit edilmesinde ve konunun öğrenilme durumuna ilişkin yapılacak ölçümlerde eksiklikleri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. 6.Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Makamların Seyirlerinin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (18, 21, 22)	3	13.62
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	19	86.26

Tablo 3. 6. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %13.62'sinin 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamların seyirlerinin yeterli buldukları, %86.26'sının ise bu seyir özelliklerini yetersiz buldukları görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö2: "Seyir özelliği çocuğun biraz da yaratıcı özelliğine bağlı ama ben ders kitabının da yeterli olduğuna inanmıyorum"

Ö7: "Seyir olarak kitapta yer alan etütler farklı tartım değerlerine sahip dizi çalışması gibiler seyir ile alakalı bir çalışma göremedim"

Ö10:"Dediğim gibi etütten önce çok kısa bir şekilde parmak alıştırmaları dizi şeklinde verilmiş. Ama bu çok fazla pekiştirilmiş değil. Kitapta çok fazla olarak verilmemiş. Bu yüzden yeterli olduğunu düşünmüyorum. İnci çıkıcı diziler gösterilmiş fakat daha kapsamlı anlatılırsa daha faydalı olabilirdi"

Tablo 3. 6.'da örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun ders kitabında yer verilen makamların seyirlerine yönelik etütleri yetersiz bulduklarını ifade etmelerine yönelik olarak, söz konusu kitapta seyir aracılığıyla eğitimi verilecek makama dair durak, dizi, asma kalış perdeleri, donanım, perde isimleri, güçlü, yeden, genişleme, seyir (incici-çıkıcı)gibi seyiri oluşturan özelliklerin öğrenilmesi hususunda eksiklikler bulunduğu söylenebilir.

Tablo 3. 7.Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Makamların Öğretimindeki Geleneksel Yaklaşım İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (14, 17, 18, 21,22)	5	22.7
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 20)	17	77.18

Tablo 3. 7. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %22,7'sinin 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamların öğretimindeki geleneksel yaklaşımı yeterli bulduğu, %77.18'inin ise bu yaklaşımı yetersiz bulduğu görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö3: "Bir bilgiye rastlayamadım. Daha ziyade makamların içerisinde barındırdığı ses dizisi ve tampere sisteme olan adaptasyonla ilgili bilgiler var. Geleneksel Türk müziği ile ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlayamadım"

Ö7: "Geleneksel müziğimizin otantik özelliklerine uygun bir yapıyı sergilemeli yoksa müziğimizin çağdaş müzik kuralları ile şekillenmelimi net bir durum yok ortada bu da sıkıntı ve çelişki yaratmaktadır."

Ö10: "Arada çok büyük farklılıklar var ve ben bunun sorun yarattığını düşünüyorum. Her şeyden önce dersler diğer derslerle pekiştirilerek gidilirse daha fazla amacına ulaşacağını düşünüyorum. Viyola dersleri ile orantılı kulak dersleri ile gidilmesi gerekirse bizler damdan düşer gibi çocuklara makam öğretmeye çalışıyoruz. Daha böyle Türk müziği eğitimindeki gibi olmuyor. Daha dar kapsamda ancak olabiliyor. Çocuğun bunların tamamını algılayabilmesi için makam özelliklerini tümüyle bilmesi gerek bence. Yani biz bunu viyola da çok fazla kullanamıyoruz"

Ö20: "Ben zaten yeterli bulmuyorum Türk müziğini anlatarak öğretmezsiniz zaten çalarak öğretirsiniz. Türk müziği öyle bir müziktir. Anlatınca yapılacak bir şey değil. Do majör gibi çalınmaz ki Türk müziği. Ustadan çırağa geçen bir müziktir. Anlatacaksınız tabi ki ama uygulatacaksınız da aynı zamanda. Bu yüzden bence yetersizdir"

Tablo 3. 7.'de örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamların öğretimindeki geleneksel yaklaşıma ilişkin olarak öğretim metodunu yetersiz bulduklarını ifade etmeleri, viyola eğitiminde planlı ve programlı eğitim

yapılandırmasının sağlanamayacağı, viyola öğretmenlerinin farklı yaklaşımları benimsemeleri nedeniyle farklılıklar oluşacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. 8.Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Makamsal Etütlerin Sayısının Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (18, 21, 22)	3	13.62
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20)	19	86.26

Tablo 3. 8. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %13.62'sinin 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal etütlerin sayısını yeterli bulduğu, %86.26'sının ise bu etütlerin sayısını yetersiz bulduğu görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö3: "Etütlerin sayısı yeterli değil. Hüseyini makamında 4, Rast makamında 2 etüt var. Etüt yazarının sadece bir kişi olması benim açımdan düşündürücü. Yani kimse yazamıyor mu?"

Ö6: "Etütler çalınıyor. Öğrenci hangi makamı nasıl duyulacağını ve arızasını öğreniyor. Ama işlevliliğine gelelim. Şimdi işlevlik 9. Sınıfta dediğim gibi çalgıya alışma, çalgıya hâkim olabilme, sağ ve sol eli 1. Pozisyonda kullanmaktır. 1. Pozisyonda çalınan bu iki makamdaki etütler, nasıl işleve ulaşabilir, nereye ulaşabilir, sonuç nereye gidebilir? Çünkü Türk müziğimiz çok zengin ve çalınması uzun hava gibi, seslendirilmesi çok zor eserlerdir. Profesyonellik ve deneyim gerektiren bir türdür. 9. Sınıf öğrencisi bu etütleri çaldıktan sonra nasıl bir etki nasıl bir intibak uyandırdı diye sorduğumda etki alamıyorum. Çünkü 9.sınıfta değil de daha üst sınıflarda başarılı olabiliyor. Onun hazzını, onun rengini, tınısını anlayabiliyor. Tabi 9. Sınıfta işlevselliği yok. Çünkü çalgıyı tanıma aşamasındayız o sınıfta"

Ö:13 "Bence yeterli değil. 1-2 tane küçük dizi alıştırmaları. 5 tane eser, etüt, dizi var. Sadece çocuğun makamsal işlevi bilmesi açısından düşünüyorum. Ama yeterli değil"

Tablo 3. 8.'de örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal etütlerin sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmeleri, konunun öğrenilmesinde ve pekiştirilmesinde konuya yönelik etütlere ihtiyaç duyduklarını düşündürmektedir.

Tablo 3. 9.Örneklem Grubundaki Viyola Öğretmenlerinin 9. Sınıf Viyola Ders Kitabındaki Türk Müziği Konularına Yönelik Makamsal Eserlerin Sayısının Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşler	İfade Eden Öğretmenler	f	%
Yeterli	Ö (19, 21, 22)	3	13.62
Yetersiz	Ö (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20)	19	86.26

Tablo 3. 9. incelendiğinde örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin %13.62'sinin 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal eserlerin sayısını yeterli bulduğu, %86.26'sının ise bu eserlerin sayısını yetersiz bulduğu görülmektedir. Bu durumu ifade eden görüşlerden bazıları şöyledir;

Ö3: "Eserlerin sayısı, etütlerden daha yetersiz. Çünkü her iki makamında sadece geleneksel eserler var. Bu eserler de bilinen eserler değil. Makamsal bir konuda daha makamın özelliklerini barındıran çocukların çalmasına daha uygun olan bestelerin olması gerekirken maalesef yok"

Ö7: "Sayısal olarak eserleri yeterli bulmuyorum. Eser dağarcığının gelişmesi açısından örnekler fazla olmalıydı"

Ö17: "Yeterli değil. Eser anlamında gördüğü çalışmayı gene etüt olarak görüyor öğrenci eser olarak değil. Kendi özel çalışmalarımız kendi yazdığımız eserlerle bu açığı kapatmaya çalışıyoruz"

Tablo 3. 9.'da örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun 9. sınıf viyola ders kitabındaki Türk müziği konularına yönelik makamsal eserlerin sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmeleri, eser icrası ile makamlara yönelik bilgilerin öğrenilmesinde ve eser dağarcığının gelişmesi ile elde edilecek kazanımların pekiştirilmesinde konuya yönelik etütlere ihtiyaç duyduklarını düşündürmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4. 1. Sonuçlar

Araştırma bulguları doğrultusunda örneklem grubundaki viyola öğretmenlerinin;

- Tamamının eğitim fakültesi mezunu olduğu, %18.16'sının yüksek lisans eğitimi aldığı, tamamının lisans eğitimlerinde ana çalgılarının viyola olduğu, mesleki kıdemlerinin 11-15 yıl arası olanların %54.48 olduğu, %86.26'sının erkek olduğu ve tamamının görev yaptıkları GSL' de kadrolu oldukları,
- Ders kitabında Türk müziği konularına yönelik bilgileri yetersiz buldukları (%63.56),
- Ders kitabında yer verilen makamsal etüt ve eserleri işlevsel bulmadıkları (%81.72),
- Türk müziği eğitimi konularında kitapta yer verilen ölçme değerlendirme çalışmalarını yetersiz buldukları (%49.94),
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi kapsamında yer verilen makam seyirlerini yetersiz buldukları (%86.26),
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi konularının eğitiminde geleneksel makam eğitimi kapsamında eğitim verilmesine yönelik yaklaşımı uygun bulmadıkları (%77.18),
- Ders kitabında yer alan makamsal etütleri sayısal açıdan yetersiz buldukları (%86.26),

- Ders kitabında yer alan makamsal eserleri sayısal açıdan yetersiz buldukları (%86.26), sonuçlarına ulaşılmıştır.

4. 2. Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda;

- Ders kitabının Türk müziği eğitimi konularının inici-çıkıcı makam dizileri, geçici-kalıcı değiştirici işaretleri, karar yeden güçlü sesleri, seyir özellikleri gibi teorik bilgileri kapsayacak biçimde düzenlenmesi,
- Türk müziği konularında ders kitabında yer verilen mevcut etüt eserlerin, ulaşılmak istenen kazanıma yönelik olarak düzenlenmesi,
- Türk müziği eğitimi konularında kitapta yer verilen ölçme değerlendirme çalışmalarının, öğrencilerin kazanıma ulaşma durumlarını belirleyecek, eksik veya yanlış öğrenilen konuların tespit edilmesini sağlayacak nitelikte düzenlenmesi,
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi kapsamında seyir kavramının açıklanması durak, dizi, asma kalış perdeleri, donanım, perde isimleri, güçlü, yeden, genişleme, seyir (inici-çıkıcı) gibi seyiri oluşturan özellikleri bulunduran örnek seyrilere yer verilmesi,
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi konularının işlenişinde birlikteliğin sağlanması ve eğitim yaklaşımının her öğretmen tarafından uygulanacak biçimde ele alınması, bu doğrultuda viyola öğretmenlerinin görüşlerinin alınması,
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi konularında yer verilen etütlerin, sayısının artırılması,
- Ders kitabında Türk müziği eğitimi konularında yer verilen eserlerin, makamlara yönelik bilgileri, dağarcığının gelişmesi ile elde edilecek kazanımları, pekiştirecek nitelikte düzenlenmesi ve çalgı müziği formlarından olan peşrev saz semaisi v.b. eserlerle zenginleştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- ATMACA, E. Anıl (2006).“İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme” ,*Milli Eğitim Dergisi*, S. 171, s. 318-371.
- BALTACI, Işıl (2009).7-9 Yaş Grubu Çocuklarda Gitar Eğitimi ve Teknikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BULUT, Damla (2011).“Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde Görev Yapan Piyano Öğretmenlerinin Profilleri Üzerine Bir Araştırma” ,*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 26, s. 89-102.
- BULUT, Damla ve ALTAY, Emin (2012). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Müzik Profilleri: Yozgat İli Örneği” ,*Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 20-1, s. 237-254.
- BÜYÜKKAYIKÇI, E. Gamze (2008).*Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Keman Öğrencilerine Uygulanan Müzikal Boğumlama Eğitiminin Temel Müzikal Boğumlama Özelliklerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- COŞKUNER, Sonat (2012).*Müller-Rusch Metodu ve Bu Anlayışla Hazırlanmış Türk Ezgilerinin 7-11 Yaş Çocukların Keman Çalma Becerilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DARENDELİOĞLU, Handan ve TABRIZI, M. Gonca (2013).*Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Türk ve Batı Müziği Çalgıları Viyola Ders Kitabı 9. Sınıf*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- DELİCE, Ali, AYDIN, Emin ve KARDEŞ, Deniz(2009).“Öğretmen Adayı Gözüyle Matematik Ders Kitaplarında Görsel Öğelerin Kullanımı” . *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, S. 16, s. 75-92.
- DİNÇER, İnci (2000).*Müzik El Kitabı*, İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama.
- GÖĞÜŞ, Gülay (2008). “İlköğretim I. Kademe Müzik Eğitiminde Öğretmenin Etkinliği” ,*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,S. XXI (2), s. 369-382.
- KAPLAN, Ayten (2005).*Kültürel Müzikoloji*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- MUNCH, Charles (1990).*Ben Bir Orkestra Şefiyim*, İstanbul: Afa Yayınları.
- ÖZMENTEŞ, Gökmen (2005). *Dalcroze Eurhythmic Öğretiminin Müziksel Beceriler, Müzik Dersine İlişkin Tutumlar ve Müzik Yeteneğine İlişkin Özgüven Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- SCHLEUTER, Stanley (1997).*A Sound Approach To Teaching Instrumentalists*, Newyork: Shirmer Books.
- SEVİNÇ, Sema ve ÖNER, G. Ayçin (2009).“Türkiye’de İlköğretim 2. Kademe 8. Sınıf Öğrencilerinin Müzik Dersinden Edindikleri Kazanımlar Üzerine Bir Çalışma” ,*Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 28, s. 01-16.
- TANRIVERDİ, Ayfer (1997).“Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin Müzik Bölümlerinde Uygulanan Çalgı Eğitimi ve Viyolanın Çalgı Eğitimi İçerisindeki Yeri” ,*Mavi Nota Müzik ve Sanat Dergisi*, S. 25, s. 7-9.
- UÇAL, Esin (2003). *Okul Öncesi Müzik Eğitiminde Orff Öğretisinin Müziksel Beceriler Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- YILDIRIM, Alive ŞİMŞEK, Hasan (2006).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- http://ankaragsl.meb.k12.tr/meb_ays_dosyalar/06/06/249580/icerikler/tarihce_2079050.html?CHK=a4aaa9ab62af067449f44b63ae683571, (erişim tarihi: 03. 02. 2016)
- http://rega.basbakanlik.gov.tr/main.aspx?home=http://rega.Basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/12/20061216.htm&main=http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/12/20061_216.htm, (erişim tarihi: 02.01.2009).